

invloed is in de hele periode 1835-1935 duidelijk aantoonbaar. In de eerste twee perioden was er louter bij protestanten aandacht voor de georganiseerde drankbestrijding. Rond de eeuwwisseling betraden ook de Nederlandse katholieken dit terrein.

Eerste aanzet

Hoewel er in de vroege negentiende eeuw diverse particuliere initiatieven waren opgezet om de kwalijke gevolgen van drankmisbruik op lokaal niveau te bestrijden, kwam de eerste aanzet tot de oprichting van een landelijk verband tegen drankmisbruik uit Amerika. Groen van Prinssterer had op een zomeravond in 1837 een opmerkelijke Amerikaanse gast op bezoek. Het was Robert Baird, een presbyteriaanse dominee, die tussen Amerika en Europa heen en weer pendelde om de Franse protestanten te ondersteunen en de ideeën van de Amerikaanse matigheidsgezelschappen te verspreiden. Groen werd geen activist in de drankbestrijding, maar zag de ernst van de zaak wel degelijk in en zou ongeveer twintig jaar later in de Tweede Kamer het voorstel steunen om een parlementaire enquête naar drankmisbruik in te stellen.¹¹

Tijdens een eerdere reis in Nederland had Baird al contacten gelegd met leiders van lokale drankbestrijdingsgenootschappen, die vervolgens zijn oorspronkelijk Franstalige boek *Histoire des Sociétés de Temperance des Etats Unis d'Amérique* in het Nederlands vertaalden. Dit boek en de berichtgeving in Nederlandse pers over de Amerikaanse drankbestrijding gaven een impuls aan enkele artsen en hervormde predikanten om in 1842 de Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Sterken Drank (de NV) te stichten. Zij volgden Bairds aanbevelingen en stelden een onthoudingsbelofte op, besloten literatuur uit te geven en lezingen te organiseren. In verscheidene Noordepse landen had Bairds missie geleid tot bloeiende drankbestrijdende organisaties, die zelfs de steun van

het staatshoofd ontvingen. Tot aan het eind van de eeuw had de NV een expliciet christelijk karakter. De organisatie verzette veel werk in het bewustmaken van het probleem, maar slaagde er niet in om een maatschappelijke omwenteling te veroorzaken.

Politieke middelen

Een tweede voorval in Amerika maakte Nederlandse drankbestrijders bewust van de mogelijkheid tot politieke oplossingen.¹² In 1851 besloot de staat Maine om de productie en de verkoop van alcohol te verbieden. De Maine Act zou het model worden voor velerlei drankwetgeving in de hele wereld. Berichtgeving in de pers over deze wet en haar gunstige effecten op economie en moraal leidden ertoe dat de Tweede Kamer werd bestookt met petitie van burgers die om overheidsingrijpen verzochten, ook al moest de individuele vrijheid daarvoor worden beknot. Zo betoogden 270 ingezetenen van Zwolle in 1855: 'Waar het vrije Noord-Amerika het voorbeeld heeft gegeven, kan volgens adressanten voor Nederland op dit punt minder bezwaar bestaan.'¹³

In de kamer riep J.J. Rochussen, de latere gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, op tot een parlementaire enquête om het drankprobleem te onderzoeken. Het parlement vond dat middel, dat door de grondwetswijziging van 1848 beschikbaar was gekomen, echter te sterk en liet in plaats daarvan een commissie de wenselijkheid van een enquête onderzoeken. Ze kwam tot de conclusie dat de bevolking nog niet rijp was voor verbodsbepalingen en dat beperkende maatregelen nadelige gevolgen voor de drankindustrie zouden kunnen hebben. De particuliere verwachtingen van overheidsingrijpen werden weliswaar niet gehonoreerd, maar niettemin werd een eerste stap gezet: de accijnzen werden verhoogd.¹⁴ In 1881 werd eindelijk de eerste drankwet aanvaard omdat de andere beschaafde landen Nederland daarin waren voor-